

Voorwoord Marius de Geus

ALTERNATIEVE PERSPECTIEVEN EN VERGEZICHTEN

*Werkbare voorstellen voor transities naar een ecologisch
verantwoorde maatschappij*

Lange tijd hebben wij moeten wachten op een grensverleggend Nederlandstalig boek dat een werkelijke doorbraak betekent voor het denken over milieu- en klimaatbeleid. Waar het in 2006 verschenen werk *Terra Incognita: Globalisering, ecologie en rechtvaardige duurzaamheid* van Peter Tom Jones en Roger Jacobs een diepgaande analyse geeft van de historische, economische en culturele achtergronden van de moderne crisis van milieu en klimaat, wordt in *Terra Reversa* de belangrijke overgang gemaakt naar concrete, haalbare en betaalbare stappen om oplossingen te vinden. Nog veel te vaak blijven nieuwe boeken over ecologische politiek en milieubeleid steken in oppervlakkige deelanalyses van de problemen en bieden zij weinig samenhangende oplossingsstrategieën. In hun nieuwe boek weten Peter Tom Jones en Vicky de Meyere deze tekortkomingen echter heel doeltreffend te vermijden. Op basis van een kritische analyse van de meest recente wetenschappelijke geschriften doorbreken zij tal van vastgeroeste ideeën en ontwikkelen een theoretisch raamwerk dat zonder meer innovatief genoemd mag worden.

Toen ik het manuscript van *Terra Reversa* voor de eerste keer onder ogen kreeg om te becommentariëren, was ik onmiddellijk onder de indruk. Er zijn maar weinig auteurs die zo uitstekend op de hoogte zijn van de meest recente literatuur in tijdschriften als *Science*, *Nature* en *Ecological Economics*. Nog veel minder schrijvers kunnen de immense stroom aan nationale en internationale rapporten, beleidsnota's en wetenschappelijke boeken over het milieu en de klimaatverandering überhaupt bijhouden. Vervolgens is het een bijzonder moeilijke opdracht om alle recente inzichten op intelligente wijze te verwerken tot werkbare voorstellen voor transities naar een ecologisch verantwoorde maatschappij. Het wordt steeds lastiger om het overzicht van dit onderzoeksveld te behouden en de nieuwste theorieën en ontwikkelingen op de voet te volgen, maar Jones en De Meyere zijn daar in hun boek glansrijk in geslaagd.

Terra Reversa is het boek geworden waar vele burgers, studenten en wetenschappers al langere tijd naar uit hebben gekeken. Eindelijk is er dan een boek dat op begrijpelijke wijze de dilemma's en paradoxen van de ingewikkelde milieucrisis weet te verhelderen en bovendien op systematische wijze uitwerking geeft aan het bedenken van heel concrete oplossingspaden. Het is uitzonderlijk dat Jones en De Meyere niet – zoals zo vaak gebeurt – zijn blijven hangen in vormen van utopisch wensdenken, maar daadwerkelijk de sprong maken van abstracte theorievorming naar de uitwerking van uiterst concrete stappenplannen. Zij onderzoeken onder andere de noodzakelijke transities naar duurzame mobiliteit, voeding, toerisme, wonen en (ver)bouwen, en consumptie en productie.

Door diepgaand na te denken over de maatschappelijke, economische en culturele barrières die veranderingen tegenwerken en door doeltreffende strategieën te ontwerpen voor gedragsverandering, zijn zij in staat om een coherent en plausibel/geloofwaardig beleid voor de nabije toekomst uit te stippelen. Dit boek dient dan ook naar mijn idee “verplichte” literatuur te zijn voor al die wetenschappers, beleidmakers, politici en gewone burgers die zich actief willen inzetten voor de toekomst en leefbaarheid van onze planeet.

Wellicht de grootste kracht van *Terra Reversa* is dat het boek alternatieve perspectieven en vergezichten verschaft, waardoor de lezer op een andere manier leert te kijken naar het milieu- en klimaatvraagstuk. Enerzijds wordt men zich nog meer bewust van de extreme complexiteit van de klimaatproblematiek, anderzijds is het boek juist hoopgevend en vormt het een effectief tegengif tegen cynisme en défaitisme. Waar een groot aantal burgers en politici de moed lijkt te hebben opgegeven om verandering te bereiken, worden in dit boek de veelbelovende bouwstenen onthuld van een maatschappij die fundamenteel in harmonie verkeert met natuur en milieu.

Jones en De Meyere ontwikkelen op een consequente wijze voorstellen om het absoluut essentiële maatschappelijk draagvlak voor milieu- en klimaatmaatregelen te vergroten. Uiteindelijk kunnen milieu- en klimaatprobleem alleen succesvol worden opgelost wanneer de bewoners van de aarde in hun rol van burger én consument erkennen dat er begrenzungen zijn aan hun ecologische voetafdruk en daar in hun gedragingen en keuzes ook consequent naar handelen. Berekeningen wijzen uit dat iedere persoon op aarde het recht heeft op een eerlijk aarde aandeel (fair earth share) van ongeveer 1,8 hectare. Dat impliceert dat iedere aardbewoner

– ook in België en Nederland – te maken krijgt met de sociale en politieke norm om ervoor te zorgen dat zijn of haar milieugebruik drastisch wordt gereduceerd. Dit is en blijft een ongehoorde uitdaging voor regering en parlement in ons liberaal-democratische politieke bestel.

Terra Reversa maakt nietsverhullend duidelijk welke gevolgen dit heeft voor de consumptiemogelijkheden en -gedragingen van individuele personen. Men kan er na lezing van dit boek zeker van zijn dat het beperken van de ecologische voetafdruk tot globaal 1,8 hectare per individu drastische gevolgen zal hebben, vooral voor de bewoners van de rijke westerse landen. Een dergelijke beperking is niet te realiseren door een graduele verhoging van de energie-efficiency, het lichtelijk afzwakken van de auto- en vliegmobiliteit, of het beter isoleren van onze huizen. Het zal gaan om veel dieper ingrijpende veranderingen in levensstijl, gehanteerde technologie, ethische uitgangspunten, en leiden tot een grondige herijking en ecologisering van de westerse cultuur.

Het streven om het leven en het milieu te beschermen, levert echter ook onverwachte kansen op voor sociale, technologische, ethische en culturele veranderingen. Uiteindelijk mag niet worden vergeten dat het ecologische vraagstuk in wezen een sociaal, economisch en cultureel vraagstuk is. De hedendaagse consumentistische mentaliteit is primair een maatschappelijk, economisch en cultureel probleem, dat in hoge mate samenhangt met een ‘uitwendige’ opvatting van welzijn. Onze westerse cultuur richt zich in veel te sterke mate op uiterlijkheden, uiterlijke status en succes.

Een terechte conclusie van *Terra Reversa* is dat het stellen van ecologische grenzen aan de puur materiële overvloed van de samenleving het recht op consumptieve keuzevrijheid van mensen zal inperken. Tegelijkertijd zal juist veel ruimte kunnen ontstaan voor andere, meer waardevolle dimensies van geluk en welzijn. Laten we vooral niet vergeten dat waar materialisme en consumptiedrift doorgaans leiden tot geestelijke leegheid en het nastreven van uiterlijkheden, een minder consumptieve en energetisch verspillende levenswijze de mogelijkheid creëert tot innerlijke ontwikkeling, ontspannenheid en het leiden van een gelukkig leven.

Marius de Geus, Universiteit Leiden